

zsidóknak és nem zsidóknak. A fellépett antiszemitizmus és a lekapcsolt nemzetiségek elszakadása azt is magával hozta, hogy a magyarosodó folyamat megállott. Az összeszorult országban az elhelyezkedni akaró magyarság mind erősebben érezte az eddigi asszimiláltak nyomását, a hivatalokban a németiséget, a szabad szellemi pályákon a zsidóságot. A magyar uralkodó osztály így két tűz közé szorult. Erre Ausztria megszállása és Csehszlovákia feldarabolása után a hitlerizmus Duna-menti pöffeszkedése újabb és újabb zsidóellenes törvényeket hozott Magyarországon. Farkas könyve nem is egyéb, mint e zsidó törvények indokolása, mert ilyen alapon szinte megérti a „fajmagyar“, hogy miért kellett kidobni az író-, újságíró-, színész és mit tudom én milyen kamarákból a zsidós asszimiláltakat. Így nyesi le a magyarság, Hitleri nyomásra magáról legértékesebb asszimilált rétegét, a zsidóságot, a német kisebbségnek pedig megadja népi érintetlenségét, hogy ezzel le is mondjon további asszimilálódásáról. Farkasnál, ha nem mondja is, a tiszta fajvédelem diktálja a célokat és gondolatokat. Ha már az irodalomtörténetben is ilyen könyvek íródnak, újabb Trianon sem kell, hogy szétdarabolódjék a nemzeti összetartás még megmaradt magyar egysége és szétomoljék az ország az eredendő fajtákra. Erre ágyaznak még mindig a Farkaséhoz hasonló könyvek. Züllött kor termékei ezek. És amikor a magyarságról leszaggatják az egybeforrt faji részeket, ezt az örületet elnevezik nemzetmentésnek.

U R B É R E S E K D O M B J A

Írta: KÖVES MIKLÓS

A boltos Darkó Károly pult-porolóval a legyeket hajtja ki az ajtón. Amíg ő odabenn a hordókat forrázta, amíg ebédelt és feleségével a sürgős teendőkről beszélgetett, a boltba nagyon begyűltek a legyek. Aztán soká áll az ajtóban, néz át a téren, a legyek után, menjenek, vissza ne jöjjenek. Felesége hangját hallja a ház mögül, a Pálos-uca felé nyíló konyhaablak felől. Elöl a boltajtóban minden szót, minden hangot hallani.

— Betyár gyermek! Jaj de betyár! A testvére otthon bög, s ő né, az anyja Istenit, a Vajna urak kertjébe fut be a testvére ebédjével. Jó, hogy ő jólakott, az a kicsi meg várhatja estig! A kutba vetném, ha az anyja volnék! De az anyja se jobb az ilyennek!

— Irmuci! — kiált oda hátra a boltos az ajtóból — Irmuci! Mit beszéltünk?

Irmuci ott hátul nem hallja. Társasággal van, de a boltos, aki egyedül áll elől a nagy csendben, azt is hallja, hogy az asszony most az újságokat veszi elő, amiket eladásra hoztak még délben, az újságcsomagot bontja, teríti, a címeket olvassa fel látogatójának:

„Katonai felkelés Spanyolországban“ — „Franco tábornok Marokkóból irányítja a mozgalmat“. — No lássa! Nem hiába ment Dimitrof Spanyolországba! Megesinálta...

— Irmuci édes! Hát ezt beszéltük? — kiált megint a boltos.

Sürgős, életbevágó dolgokat beszélt meg a boltos ebéd után a feleségével:

A rádió, amely tegnap este Pestről szeleket, esőket jósolt, ma reggel Brassóból változatlan hőséget, sőt, várható hőemelkedést jelzett, újabb hőhullámot. Délelőtt itt járt Darkó Károly legénykori barátja, Gereblyés Áki Szentiványról s bizalmasan elmondta — nem akart a faluban pánikot kelteni — hogy Szentiványon, az egész iványi sikon két nap alatt kiégett az alig éré buza; mire észrevették, fele ki is hullott — vége! Tengerinek sincs sok reménye, burgonya aligogyorónyi...

Ami odalenn egy héttel később megtörtént, idefenn is bekövetkezhetik. Kökössy urék, — ezt is Ákitől tudták meg — Szentivány környékén aratókat béreltek jövő hétre. Nem mintha nem volna Dánoson elég ember, hanem, hogy ha kell, hirtelen, két-vagy három nap alatt, mindent le-arathassanak, gyorsan behordhassanak. És titokban tartják: nehogy mások is megijedjenek, idő előtt felveszjék az aratók árát, urbéreseiket elcsalogassák. Ha pedig Kökössyék hirtelen aratni kezdenek, helybeli adósait is egyszerre munkába szólítják, a többi gazdák is rögtön utánuk igazodnak, a nagyobbak minden napszámot magukhoz csálnak, a kisebbek a sajátjukat kezdik aratni és semmi pénzért nem lehet majd munkást kapni. Darkóéknak pedig egy négyholdas kaszálóján máris sárgul a fű; két holdon a lóherének eljött az ideje; ha ezek aratás utánig maradnak, gyökerestől kipusztulnak!

Amint Áki elment, elhatározták, hogy még ma este kaszásokat fogadnak. Ebédnél azonban úgy határoztak, hogy nem, estig se várhatnak, most mindjárt hozzáfognak. A falu már látja a közeledő bajt, ingerült, minden fülét nyitva tartja...

Sürgős teendő: Irmucinak akárhogy is, fel kell mennie a faluvégi kövesdombra, ahol urbéresek és napszámosok laknak, ott valami otthonmaradtakkal kell beszélni, hogy este, amint a dolgozók megjönnek s még mielőtt mások elszerzik őket, holnap reggelre két jó kaszást és forgató-asszonyokat fogadjanak nekik. Roppants Biri kis Gyurkájától, aki fazekával éppen ablakjuk alatt, az udvar felé haladt el, megtudták, hogy otthon van éppen a golyvás Ferenc, aki a boltosnak sokkal adósa és szótartó ember: hozzá kell csak menni, ő a többit majd intézi.

— Irmuci! Hallja, mit mondok?

— Hallom, hallom! — felel most már az asszony. — Most mindjárt!... Cipőt váltok!

A boltos bemegy, jól becsukja az ajtót s a pult mögé vonul. Végigmegy, visszaindul, rakosgat, töröl, porol... Mindenütt járt már a keze, mindent elrakott, leporolt, megtörült már egyszer. A fiókok feliratain fut végig a szeme; (négy sor fiók, kettő elöl, kettő oldalt): Mandula. Csiriz. Kék-por. Sik-por. Fahéj. Szegfűszeg. Cinkvájsz. Igen, ez a helyes sorrend.

Mindent tudja, s mindnek a helyét is. Olvasás nélkül, keresés nélkül mindig odanyul, ahova kell. Volt már úgy is, hogy a feliratokat le kellett venni, mert egy tulbuzgó csendőrőrmester azt követelte, hogy a felirásokat román nyelven is tegyék ki. Akkor ő levette a magyar felirásokat is, amíg az a rossz őrmester el nem ment a faluból, felírás nélkül állott a négy sor fiók és nem tévesztette össze őket akkor se. Hanem a felesége most is, amikor mindennek ott áll a neve, sokszor téved, a cinkvájszot összetéveszti a mazsolával, a faszeget a kávéval. A fiókokat, amikor teszi vissza, összecseréli őket, más sorrendben teszi vissza. De most min-

den a helyén van: Gyömbér. Mazsolaszőlő. Babérlevél. Kávészeg. Faszeg. Cukorsip. Bors. Kékgálic. Só. Anyalevél. Fédervájsz. Szerecsendió. Citromsó. Gyapjufestő. Gyanta. Gipsz. Kakaó. Büdöskő. Timsó. Parafadugó. Sütőpor. Zöldpor...

Hátul az ivóban, lenn a pincében, a kirakatban — sehol, sehol semmi dolog. És dolog nélkül nem bírja. Veszi a porolót, porol, veszi a törölt, rakosgat, üti a legyeket...

Dél óta alig jött valaki, a fél kezén megszámoíhatja. Dél alatt igen, ecetért voltak itt vagy hárman. Az ecetet nagyon fogyasztják ilyenkor.

Most jön valaki. A suszter. Váratlan dolog: Ki csináltat lábbelit ilyenkor? — Talpat kér. Darkó ur kirakott a pultra minden talpat s a szokása szerint többször igen alázatosan felteszi a kérdést: „Uj-alávalót tesszik vagy talpalásnak?” A végén a suszter kihuzott a zsebéből egy kis bőr topánkát, annak a sarkáról rajzol le két gyűszűnyi darabkát.

A boltos ráismer a cipőre:

— A tiszteles asszonynak? —

A suszter hümmög.

— A papné, mondta, ünnepre készül...

Kintről a szomszédos szövetkezeti bolt udvara felől, a falun át kurjantást hallani.

— Megjöttek a cigányok — ujságolja a suszter — a földhányók.

— Igen — bólint a boltos szomorúan. Igen: a cigányok, akik egy hónappal ezelőtt földmunkára mentek s neki adósaí, ma reggel pénzzel jöttek meg s nem hozzá jöttek, hogy valamit törlesszenek, hogy legalább nála igyák le pénzüket.

A szövetkezeti boltba mentek be, ott ittak egy darabig, onnan, mert, igen hangoskodtak, kitelepítették őket a kuglizóba.

— Haszontalan cigányok! — kiált fel. — A pénzüket isszák, most egy hétig is, az biztos. Hívtam őket dologba holnapra. Nem! Nem akarnak többet dolgozni.

Hirtelen kirohan a bolt elé, valakit látott elmenni:

— Állj csak meg, Andris! Mi van?

— Semmi... Sándor-bánál voltam.

— A lovakat eladtad, Andris?

— El... El kellett...

— S pénzed van sok... S egy kendőt, nem sok, nálam nem vettél.

— Kinek kendőt, Darkó ur, még a tehenet es el kell, hogy adjuk, hogy az adósságot fizessük. Miből kendőköt? Gyolcsot akartunk, ezidén semmit se szőhettünk. S azt se vehettünk. A fuvarozással nagyon nem jól jártunk... A drága zabot fizettük idei áron, ők meg a tavalyelőtti fuvar fizetik...

— Ugye! Már te is panaszkodsz... Eddig csak tréfáltál. A községtől mit kapsz majd?

— Ezer lejt, Darkó ur.

— Nem sok.

— Dehogynem, Darkó ur, — tréfál már Andris, — sok! Adjon Isten másnak még kevesebbet...

— S a mezei munka... ha valahova hinak...

— ...nem szabad! Ha megtudják...

— Nem tudják meg... De ne fuss már!

— De kell, hogy fussak, megígértem az irnok urnak, hogy amig polgárt nem választanak, a községi bikákat etetem. Szivesség...

— Szóval polgár leszel? Ki segít?

Andris az égre néz fel:

— Aki odafent ül.

Most, mintha az is a dologhoz tartoznék, a ház oldalán álló régi verses felírást kezdi le olvasni:

— „Felejtük a multat. — Jövők talán jót mutat“. — No menjek. A bikák várnak. Még megneheztelnek... A választáson másra szavaznak... Isten áldja meg...

Darkó ur sóhajt, bemegy. A suszter is elkészült a vágással, le is merte a talpdarabokat, az árát is tudja. Fizet-mehet.

A boltos alig várja, kisiet a konyhára.

— Irmuci...

— Igen, Károly — siránkozik az asszony, — de ugye csakugy cigánymódra nem indulhatok a Kövesdombra. Oda jó cipő kell, így is meglátja, mind feltörök a lábam azokon a rossz köveken. Egyszer voltam ott, egy hétig papucsban jártam utána... S kitudja, honn kapom-e még Ferencet? Azt se tudom, hol keressem. Ha abban a rossz Gyurkában bizni lehetne! Megkértem, szóljon Ferencnek, küldje erre. A betyár csak megígérte, de ahelyett, hogy rögtön hazament volna, a Vajna urék kertjébe futott be... Kénytelen vagyok...

A boltosné kénytelen végre mégis indulni a gyilkos melegben, port és köveket tapodva átgázolni a nagy térségen, felhágni a templom dombjára, ahonnan leereszkedve indulhat a hosszú Kövesúton a Kövesdomb felé. Felfelé alig bírja lábball, lélekzettel, gömbölyűbb részei, mint megannyi homokzsák sulyosodnak el rajta, minden tizedik lépésnél meg kell pihennie; lefelé minden része mintha leszakadnék róla a sietségtől, a rázkódástól.

Poros lábakkal, kifülden, izzadságban fürödve ér oda a kanyarhoz, ahonnan már látni a kövesdombi házakat. Nem ismer rá: azelőtt nem volt ennyi ház és házacska ezen a dombon.

— Ez itt a Kökössy ur dombja? — fordul egy asszonyhoz, aki egy árnyékos házpriccsen ülve zsákot foltoz... Ez feláll, kijön az utra:

— Keit csókolom, tetszik látni ott azt a kicsi sirülőt! Az az ók uc-cájuk.

— Megcsalt a Roppants Biri kölyke! — panaszolja a boltosné. — Elküldtem a golyvás Ferencért, nem ment el. Nem menne fel néni?... Nem bírom már...

— Jaj lelkem, tekintetes asszonyom, nem hagyhatom a házat... Minden kihordva... S a golyvás Ferencet éppen most láttam elmenni...

Nagy bosszuság. Átkozott Gyurkája! Ha ő rögtön hazajött volna.

— És Bár Pisti?

— Az udvarban, istállom.

— És Gábor Peti?

— Lovakkal, a Talpason.

— És Géza?

— Elvették. Azétt a tavalyi talpétt, amit a szövetkezettől a szekérről elloptak.

A jó asszony, bár mindig otthon ül, mindenkinek mindegyét tudja.

A boltosné mindnyájokat névszerint és arcról ismeri, de mit tudja, melyik, melyik viskóban lakik? Egyszer se ment fel hozzájuk. — Nem volt ennyi háza itt Kökössy-urnak, — kezdi a boltosné, reménytelen pillantást vetve a domb felé, — egypár viskó állott csak.

— Igaz, — felel az asszony — csak amióta a törvény kimondta a házatlan telkek kisajátítását. Jól járt az ur, a lakók rójják a házbért, mindig kéznél vannak és a föld is megmaradt.

De addig, míg az uraság szólítja őket — gondolja a boltosné, eljöhetnének ketten-hárman nekik is kaszálni.

— Vető János? Ambruska? — kérdezte tovább.

— A pap erdőjét vágják.

— Kelemen Pali...

— Az otthon lesz, ha igaz... Megcsikkant a lába. Bajka Jaki is fekszik, fészki ment a lábába. De — jut már eszibe az öregasszonynak — Geleon az éjjel részegen feküdt le, nem ment el...

— Ha vóna itt egy gyerek — siránkozik a boltosné. — Akit felküldenék odáig. Ami sok, az sok... Gyerek itt, — ilyenkor! — Az öregasszony ezekről is tud egy pár verset. Gyerekek itt bizony alig vannak kéznél. A nagyobbacskákat szülőik munkába küldik, a kicsinyeket bezárják. Két év óta sok mérges burján lett itt az ösvények mentén, az éhes gyerekek nem válogatják, tavaly ősszel több gyerek ebbe pusztult. A kertekben is kárt tesznek, kihuzogatják a murkot, petrezselymet. Hát inkább zárva tartják őket. No, esetleg Bár Pistiék leánykái, ha kinnjárálnak... okos, jó gyerekek, szüleik megbiznak bennük. — De ezek is: ha idegenek jönnek, hazafutnak, bezárják az ajtót és nem nyitják ki!... Nem, csak a Biri Gyurkája van olyan, akit küldhetne.

— Ördögfia! — sóhajtja a boltosné.

— Tetszik látni azt a négyablakos házat, ahol a domb utja sirül fel? Ott laknak. Bár Pistiékkel. Két ablak az övéké, kettő a Pistiéké.

A boltosné arra indul.

Az asszony hátulról is szóval tartja:

— Ott szokott bögni egész nap a Biri leánykája az ablak vasra hágva — kiáltja a távozó után — Gyurka, ugy tartja bezárva. De most nem hallom a száját, talán bizony megjött a bátyja is az ebéddel.

Megjött volna Gyurka? Merre haladt el? Persze a rövid uton vágott fel, futva, bírja a lába.

Ott is találja a fiut házuk ablaka alatt és valóban: az ablakrácscon át eteti a hugát. De hogy? Csípetenként adja be szájába a krumpliskenyeret a gonosz, közben maga is jókat harap le belőle.

A kislány ki-kinyul a rácson, a kenyérhez kap, de bátyja mindannyiszor kezére csap: „Ciba te! Majd kapsz!”

— Te disznó bitang! Majd kapsz te tőlem! — ijeszt rá hátulról a boltosné.

Gyurka elugrik az ablaktól, hátrarohan, megáll a kerítésnél, amely a ház elejétől az utig a ház udvarát kettéválasztja. A kerítés közepén nagy nyílás, a nyílásban a közös kut; ha kell, Gyurka a keskeny kut-káva felett átveti magát a tulsó udvarra, Bár Pistiékhez.

— Voltál-e Ferencnél? — közeledik a boltosné. — Te Sobri Jóska...

Gyurka nem felel, jobbra-balra szemlél, ha kell, kővek hevernek ott jobbra-balra...

— No, jöszte ide, mondjak valamit — fogja kérlelőre a boltosné. — Ha most elfutsz gyorsan Gedeonhoz, nem bántlak, cipőt kapsz. Felköltöd, megmondod, jőjjön azonnal, Darkó ur sürgősen hivatja...

A fiu kapva-kap a békitő indítványon, nyilsebesen elrohan.

A boltosné az ablakhoz megy, a rácson át a kislány fejéhez nyúl, hogy megsimogassa. A gyermek vadul hátraveti a fejét. leugrik, a sarokba rohan, bógni kezd.

— Nincs eszed — véli a boltosné és elfordul az ablaktól. A házpriccs közepén kis léccapu nyílik a ház másik felére, Bár Pistiékhez.

Átmege a kapun, benéz az ajtón. Három kislány, a Bár Pisti leánykái, ül ott földretett nagy tál felett, amelyből zab és lencseszemeket válogatnak ki, kétfelé. Anyjuk hagyta így rájuk, hogy el ne kószálhassanak: egy kupa zabot lencsével összeöntött, odaültetette a szófogadó leánykákat és megparancsolta, hogy azt válogassák széjjel, addig onnan el ne mozduljanak, amíg mind egy szemig külön nem tették...

Nem is mozdulnak onnan, de kérdésekre se felelnek a látogató idegennek.

A boltosné fejét csóválja, otthagya őket, kimegy az utra. Lepihen egy árnyékszőgben. Szomorúan vizsgálja a dombra vivő utat, amelyen a várt embernek kell érkeznie.

Az ut! Mély esőárok medre, kanyaros, köves, döckös. Régebben csak a kecskék járták, az egész domb kecskeetető cserjés volt akkor. Most még szekerekkel is felmennek, a kanyarnál az árok agyagos falán látszik az odasurlódó tengelyek nyoma.

De hiába vár... Se Gyurka, se Gedeon. A cipó ígérete se fogott. Vagy Gedeon, az a részeges, engedetlenkedik! A felnőttek se jobbak a gyerekeknél!

Tulsoká nem is várhat. Ma minden perc drága. És annyiba se hagyhatja, nem mehet haza semmivel. Neki indul maga.

Lassan küzd magát felfelé, folyton félrecsetlik a cipő magas sarka; vékony bokája alig bírja a terhet, széles, husos testét; tüdeje tiz lépésig se állja megállás nélkül...

Most füttyött hall a háta megett. Rövid, éles fütty volt. Neki füttyültek? Csfot úznak belőle? Nem látni senkit. Tovább hág, tovább töri magát, már nem is tudva, hova, miért...

Persze: Gyurka füttyült egy közeli bokorból. Odáig ment csak, ott megbujt.

Orra előtt, tőle alig egy méternyire libbent el a bosszus urinó szoknyája. Elül, a térdeközt, a divatos hasadékon, sárga inge alja is jól látszott. Gyurka odáig nyulhatott volna a vesszejével, amit az úton vett fel.

A cipő sem kellett most; a krumplis kenyérből egy darab még a kezében maradt, amikor rajtacsaptak, azt a bokorban még megeszi — elég lesz egyelőre... Kielégülten nyeldekelve les a finom nő után:

— Mehetsz! Gedeonhoz!

Gedeon a domb közepén lakik, hosszú kert-közön juthat csak az ember a házához, a kert-köz végén kapu, a kaput Gedeon felesége, aki napzámba ment, lezárta, nehogy még valaki a részegen alvó emberre rontson. Onnan pedig, a zárt kaputól kiálthat a boltosné oda a messzi házba be, este is lesz, amíg az alvó ember odabenn meghallja...

Hát még ha tudná, hogy a golyvás Ferenc, aki nemrég ment el ha-

zuiról, — Gyurka a templom ösvényén találkozott vele — éppen hozzájuk a Darkó-boltba ment be — s ha igaz — most is ott ül, a pálinkáját issza...?

*

De Ferencel nem sokra megy a boltos. Rosszkezdű ma, betegség bántja. Igy-ugy megigérte, hogy este beszél a dombi dolgosokkal, de sokat nem remél holnapra. A legtöbb ember most a sajátját dolgozza, hogy ha az udvar hirtelen szólítja, félbe ne maradjon. Ő maga pedig ezen a héten betegeskedik, semmire se jó. Hascsikarása van. A szilva-pálinkát issza minden délben-délután féldecit borssal, ahogy Bot Petiné ajánlotta.

Mint amolyan mindig kedvetlen, mindig szótlan ember, (köszönés nélkül jött be az ajtón is) kérdés nélkül letelepedett a pult elé kitett szóda-zsákra, s ott ül azóta.

A boltos közben kiment a hátsó-ajtón, az elülsőn pedig bejött egy ur: Makkay tanár ur. Ez is hiába várja Ferencetől a köszönést...

— Van szerencsém tanár ur! Julcsa, egy tiszta poharat a tanár urnak! Gyorsan... — kiált a boltos odabenn — és már hozza a tanár urnak a málnási borvizet, amit inni szokott. — A tiszteles urat tetszett látogatni a tanár urnak?... Egy tálcát is Julcsa! Tegye tálcára...

Amíg tölt, ünnepélyesen hallgat. Amíg a vendég a vizét issza, ugyszintén vár, nem zavarja. Aztán:

— Rosszkezdűnek tetszik ma lenni, tanár ur...

— Igaz — felel a vendég, — ma nincs jó kedvem.

A boltos zavartan hallgat, aztán csendesebben kérdi:

— Ez még semmi, — vigasztalja a boltos megértően — de amit a tiszteletes urral művelnek. Tessék elképzelni: az este sötétben megállították, megfenyegették... De tanár ur jobb, ha nem is tudja ezeket. Jobb, ha nem is kérdez semmit... Rossz hely.. Rossz emberek...

Több mondanivalójuk nem volt. De a zsákon ülő Ferencnek a hallottak ugylátszik a begyére mentek. Vagy a hascsikarása ingerli? A szilva-pálinka?

— Hát ha olyan rosszak, — szólal meg kérdezetlen — az urak miért jönnek ide?

A boltos megütközve néz rá:

— Ejszen magához jönnek... Nem magához jönnek...

— Akihez! Mindegy. A tanár ur métt jött? A pap métt jött? Ne jöttek vóna.

— Maguk választották!

— Mert a képéről lemondott! De a birtokot tartja! Ha ő nem jött vóna, az a birtok megmaradt vóna, abból sokan kaptak vóna. A rosszság egyszeribe nem lett vóna! Idejött, s a birtok reja ment! S a rosszság es megvan. S meg lesz! Amig Sütő ur el nem takarodik!

— Mért takarodjék Ferenc? Mért? Ő a hibás, ejszen?

— Ó! Ne jött vóna! S ne jönnének! Lássák, mink es alig férünk! Ahogy egy kicsit hely ürül, futva jönnek, reja ülnek. Hát persze, hogy csak rosszszágot hallanak! De ez még semmi... Jőjön csak el egyszer Darkó ur oda a Dombra, meghallja, mit mondanak...

— Ki? Bokor Lőrinc?

— Nem Lőrinc. Az inkább csak hallgat már...

— Tudjuk! Elég volt! — torkolta le a boltos.

— Elég. Nekem es.

Mindketten, mintegy a hevességet restelve, az idegen urra néznek s hallgatnak.

A tanár elvörösödik. fuj, köhög, topog — hallgat. A zsebébe nyul, fizet, távozik.

— Mi bajod ma, Ferenc! Egy idő óta nem tudom, mi van veled. Csakó Sándor ur, hallom, ma szinte megverte a feleségét. S a lovát úgy kergette Szentivány felé, mindenki csak sajnálta. Azt mondják, fejszét vitt, hogy az ügyvédjét kettévágja...

— Csakó! — legyint Ferenc. — Csak őt, hogy kettőbe ne vágják egyszer...

— Menj, Ferenc, elég volt ebből — inti le a boltos.

— Elég hát — felel Ferenc és feláll. — Megyek hát — és köszönés nélkül kimegy a nyitvamaradt ajtón.

AZ ÚJ MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁS SZELLEME

Irta: KOVÁTS ÁGOSTON

A következő tanulmány önálló részlet a még Ady nemzedékéhez tartozó szerző nagyszabású vitairatából, mely több kötetben keresztül az utolsó két magyar évtizedtől egynevezett reform-szellemiségét bírálja, mindenekelőtt az új magyar „szellemtudományi“ történetírást, melyet szociális kilengései ellenére a tudománytalan faji, vérségi szellem hat át, aztán a szociográfiát, mely radikálisan szociális szelleme ellenére minduntalan rasszista utvesztőkbe téved.

Kétféle szabadelvűség

„Vajjon van-e egyáltalán kilátás arra, hogy a politikai történetírás az objektivitás nagyobb fokára emelkedjék?“ — kérdi a politikai történetírásról szóló tanulmányában Szekfű Gyula, akinek épp elég oka van, hogy a lelkiismeret furdalja, mert ami az objektivitást illeti, annak magasabb fokra emelése ellen mindent elkövetett. Ezt különben maga is bevallja, igaz ugyan, hogy egy lélekzetben le is tagadja. Mert egyrészt nyílt őszinteséggel, mint képmutatást veti el a tacitusi „harag és kedvezés“ nélkül való történetírást s fölényesen cinikus nyíltsággal jelenti ki, hogy „a közösségekbe tördelt emberi természetnek“ az a történelemszemlélet felel meg leginkább, mely nemcsak nemzeteket hanyagolhat el, „hanem a saját népe bizonyos irányával szemben is igaztalan“... Másrészt nem kevesebbet követel a politikai történetírótól, minthogy birjon azokkal a tulajdonságokkal, „melyeket neki csak a pártszervezetektől való teljes függetlenség s a műveltségnek magasabb, univerzálisabb foka kölcsönözhet.“ Szóval, hogy a történetíró legyen egyszerre pártos és pártatlan, szubjektív és tárgyilagos, függő és független, igazságos és igaztalan. Aki ezeknek a teljesíthetetlen, mert egymásnak ellentmondó feltételeknek megfelelően, az nem régimódi történetíró. aki csak a politikai jelenségekre volt tekintettel, hanem az uj módi szellemtudománynak s a nacionalizmus mai korának hisztorikusa, kinek „legmagasabb történetírói törekvése oda irá-